

Barndomserindringer fra Snedsted i 1850erne.

Uddrag ved P. L. HALD.

Efterfølgende Barndomserindringer er nedskrevne af afdøde Overlærer *Graves Nøgaard* i Thisted og er velvilligt stillet til Raadighed for Aarbogen af Lærer Chr. Nøgaard, Thisted.

Overlærer Nøgaards Fader, Christen Gravesen Nøgaard, var f. 10. Aug. 1817 i Stenbjerg, Søn af Gæstgiver Gr. Jensen Nøgaard og Mette Marie Jensdatter; han dim. fra Snedsted Seminarium 1837 og blev straks Hjælpe lærer og fra 1840-1888 Lærer i Snedsted; han døde 1907. Hans Hustru, Inger Cathrine Pedersdatter, med hvem han 4. Juni 1901 holdt Diamantbryllup, var født i Elsted 18. Maj 1819 og døde 28. Decbr. 1902.

MINE FORÆLDRE begyndte med en Ko og en So, men for hvert Barn, Familien øgedes med, sattes en Ko i Baasen, sagde Far, og dette slog ogsaa omtrent til. Vi var 11 Børn, hvoraf de 3 døde som mindreaarige, og da Fader solgte sin Privatejendom, var Besætningen 11 Fækreaturer, 2-3 Heste, 14-16 Faar og en Griseso. Denne Formuefremgang skyldtes hverken Arv eller Gave, men Arbejdsomhed og Paapasselighed. Mens Seminariet var i Snedsted, forberedte Fader mange unge Mennesker til Seminariets Optagelsesprøve, og om end Timebetalingen ikke var stor, saa havde Pengene jo ogsaa betydelig større Værdi end i Nutiden. Jeg mindes, at Far engang ytrede, at vi unge Lærere fik vore Privattimer anderledes godt betalt end i hans Ungdom. I Samtalens Løb oplyste han, at han en Vinter forberedte 11 unge Mennesker til Optagelsesprøven og fik derfor 300 Rdl. Den Dag, han modtog Pengene, købte han et Jordstykke, Indkastet kaldet, for 360 Rdl., betalte straks de 300; de 60 fik Sælgeren med 2-10 Rdl. ad Gangen, efterhaanden som han trængte til dem.

Ved Pensionærerne og Seminaristernes Kaffe- og Aftensammenkomster, der i Almindelighed holdtes hos "Degnen"s, tjentes vel ogsaa noget, saa vidt jeg har kunnet skønne af tilfældigt faldne Ytringer; selv var jeg for ung til, at jeg nu kan huske noget videre om Seminaristerne, og mine Forældre talte sjældent om den Side af Seminarielivet, men at det paa mange Maader var en god Tid i økonomisk Henseende for mit Hjem, er sikkert uomtvisteligt. Hjemmets Velstand øgedes jævnt efter Seminariets Flytning. Embedet var ikke stort, der manglede saaledes ikke faa Tdr. Korn i den normale Kornløn (6 Tdr. Rug og 35 Tdr. Byg), og det var først mange Aar senere, at Provst Poulsen, Vestervig, fik Kornlønnen noget forbedret; men de saakaldte "uvisse" Indtægter var store:

1) Højtidsofferet var et betydeligt Beløb og vidnede om det gode Forhold mellem Degnens og Sognefolkene. Accidenserne kunde ved Bryllupper give 40-50 Kr. og ved Barnedaab 20-25 Kr.

2) Gaver af Kyllinger, Ænder, Gæs o. s. v. bidrog væsentlig til Spisekammerets Forsyning. I Dagene omkring d. 10. August, Faders Fødselsdag, blev der ofte foræret ham henimod 50 Kyllinger, og fra Mortensdag og til Jul slagtede vi 20-30 Gæs, alle Foræringer.

Smaaerdsleet blev jo afløst, men mine Forældre vedblev i mange Aar at faa leveret Mælk til Ost. Fader havde efterhaanden købt saa megen Jord, at vi til Stadighed holdt 6 Køer, alle fortrinlige Malkere og stærkt fodrede. Skoledistriktet blev delt i flere Kredse, hvorfra vi saa i Ostetiden med nogle Dages Mellemrum hentede Mælken ved at køre rundt med store Tønder, og fra Huse og Gaarde kom de saa med deres Mælkespande og fyldte Degnens Tønder med dejlig sød Mælk (Middagsmælk). Alle blev beværtet med Kringler og Mjød, som vi medførte i Vognen. Jeg begyndte som Skaffer og endte som Kusk. Af den hjembragte Mælk i Forening med vore egne Køers Mælk lavede Mor saa sin vidt bekendt Thyboost. Med de tre nærmeste Skolen liggende Gaarde "byttede" hun Mælken dvs.: hun fik Middagsmælken af deres Køer den ene Dag, og de af vore en anden, alt efter Tur. Derved blev det en betydelig Produktion af Sødmælksost (Thyost), saa Mor om Efteraaret kunde sælge ca. 320 Pund, foruden det ret betydelige Kvantum, der brugtes i Huset. I Almindelighed hengemtes dog en Del Ost til efter Jul, ja undertiden helt hen paa Foraaret og solgtes da til Hotellerne i Thisted eller gennem en Ven i København til Hoteller der, og Prisen var da 3 Mark pr. Pund.

Osternes Pasning medførte meget Arbejde for Mor. De havde deres eget Værelse, blev eftersat og vendt hver Morgen; revnede de, blev Spalten fyldt med Smør, og hvis de sank i Midten, blev Fordybningen fyldt med Rom, og dertil kunde der medgaa flere Potter. Uden for Ostetiden lavede Mor Smør, som hun gerne fik 4-8 Sk. mere for end den almindelige Pris. Den blev solgt til de "bedre Familier" i Thisted, som oftest et bestemt Kvantum ugentlig og fast Pris for et Aar ad Gangen; i 1859, det sidste Aar, jeg var hjemme, var Prisen 2 Mk. 8 Sk. pr. Pd.

3) Kornlønnen, der leveredes Mortensdag, og Tørvene, der leveredes i Sommerferien, gav et betydeligt Overmaal i Korn og Overtal i Tørv. Kornet blev aldrig maalt og Tørvene aldrig talt. Bønderne kritiserede hverandres Levering og kappedes om at levere det rigeligste Maal Korn og det største Læs Tørv.

Det ret ualmindelige Forhold, der var mellem Beboerne og mine Forældre, udsprang af flere Grunde. Mor var en Gaardmandsdatter fra Sognet og Far en Søn af Møller og Kromand Gr. Nøgaard i Stenbjerg. De var saaledes fuldt fortrolige med Beboernes Tanker og Levesæt, talte deres Sprog og delte deres Interesser. Far var Lærer af Guds Naade; han elskede sin Gerning og Børnene, og de ham igen. Igennem de mange Aars Virksomhed blev han deres Raadgiver og Hjælper i mange Forhold, skrev i mange Aar de fleste Testamenter, Aftægtskontrakter, ja, Skøder i Sognet til stor Fortrydelse for Fuldmægtigen i Vestervig; dette ophørte han dog med, da Snedsted kom under Thisted Jurisdiktion, hvorved Adgang til juridisk Assistance blev lettere for Folk. Ofte søgte de til ham for at faa bilagt Uenighed i et Hjem

mellem unge og gamle, ja selv mellem Ægtefæller. Der udviklede sig i Aarenes Løb et ejendommeligt patriarkalsk Forhold mellem ham og Sognefolkene, hvoraf de fleste havde været hans Skolebørn, og de kom til ham om Hjælp og Raad paa de mest forskellige Omraader.

Hvad jeg har opnoteret gælder Hjemmet, som det var før 1859, da jeg forlod Hjemmet og blev optaget paa Ranum Seminarium. Senere, da mine yngre Søskende voksede til og tog Del i Arbejdet, formede Livet i Hjemmet sig noget anderledes. Om Sommeren stod mine Forældre op Kl. 5-5½. Mor gik til sine Oste, sit Smør og øvrige Husgerning, Far om Sommeren en Tur i Marken efter at have "ringet Solen op". Dette besørgede han selv hver Morgen, hvordan Vejret end var, og ligeledes den tilsvarende Aftenringning. Markarbejde og Avlingen gav han sig ikke videre af med, det passede Karlen, en tjente os i 21 Aar, og senere stod Broder Peter fuldstændig for det. Kun Sæden saaede Fader selv og forkede det paa Læsset om Høsten. Disse Arbejder faldt jo i hans Ferier. Efter Skoletiden kunde han undertiden tage "Køllen" og flytte Køerne, sætte sig ved Huggeblokken og lave Tøjrepæle eller tage Radrenseren og tage sig en Tur i Roerne. I Skoletiden maatte ingen og intet forstyrre ham, og efter den havde han sit Kontorarbejde.

Kl. 8 fik han og vi Børn "Kød og Kartoffler", en Ret, der endnu staar for mig som en Herreret. Den bestod af fint skaaret fedt Flæsk, der stegtes sprødt i en Pande, og hvori der blev skaaret Kartoffler og Løg, og det hele blev hakket og atter hakket med en Kniv i Panden paa Ilden. Maaltidet spistes ved det lange Bord i den forreste Stue. Far, Mor og Børn ved den ene Ende, Folkene ved den anden; Kosten var ens ved begge Ender. Folkene havde ogsaa faaet Kaffe med Smørrebrød tidlig om Morgenens, og i min første Barndom fik de en saltet Sild med Brød eller varme Kartoffler til Davre, der for os alle afsluttedes med kogt Mælk og Brød. Middagsmaden bestod af 2 Retter kraftig Mad. Almindelige Forretter - mest forskellige Mælkeretter, Kaal og Ærter, sjældent Suppe udenfor Højtid og Slagtetid, endnu sjældnere Sødssuppe - Kød eller Fisk til Eftermad, en enkelt Gang Pandekager. Maden var ens for Familien og Folkene og spist ved samme Bord. Var Eftermadsen Kød eller Aal, tildelte Mor hver sin Portion, som blev dem bragt paa deres Tallerken, og det forudsattes, at alle spiste op eller udbad sig en mindre Portion ved Uddelingen. Af Fisk - Aal fraregnet - tog vi selv af Fadet og selvfølgelig Brød og Kartoffler efter Behag. Kødet var særligt Bede-, Faare- og Svinekød, og af Torsk, saltet, tørret, fersk, brugtes meget. Aftensmad med Mellemmad Kl. 5. Den bestod af smurt Mad, Rugbrød og et Stykke Sigtebrød med saltet og røget Kød eller Ost som Paalæg, hertil hjemmebrygget Øl. Vi Børn, Folkene forresten ogsaa, fik ofte et Stykke saltet Flæsk eller fedt Faarekød, som vi spiste Rugbrød til, eller en Osteskorpe med Sigtebrød til, selvfølgelig uden Smør. Om Høsten og under Tørveskæret fik Folkene "Nætter", Nadver, Kl. 9: varm Forret, Vandgrød og Mælk, den øvrige Tid af Sommeren kun Vandgrød.

Da jeg skulde paa Seminariet, maatte der søges Udvej for forøgede Indtægter, og Fader gav sig til at dyrke Raps. Hjemkørslen og Tærskningen heraf var en Fest for os. 4 Tærskere, 2 og 2 over for hinanden, tærskede løs paa Rapsen i Takt efter Musik leveret af en Spillemand, der var anbragt paa et Stillads i Enden af Loen.

Den Dag, det sidste Neg var høstet, maatte Mor møde ved Indgangsdøren med varme Æbleskiver, naar Mejerne strøg Leerne og Opbinderskerne skuldrede Riverne, for ellers fortsatte de deres Høstarbejde i Kaalhaven. Naar det sidste Læs Korn - Kvejlæsset - blev bragt i Hus, skulde der et bedre Aftensmaaltid til, derefter Kaffe og om muligt Fisk til Nætter med Kartoffelgrynsgrød (Fløjlsgrød) til Slut. Denne sidste Ret gav ofte Anledning til, Løjer; thi naar vi var mætte, blev en Hornske fyldt med Grød, sat paa en Tallerken og snurret rundt, og den, Skeens Skaft blev staaende ud for, skulde til Bevis for at han ikke havde overfyldt sig i den gode Mad, spise Grøden, hvad der tit skete under højkrøstet Protest og med nogen Vanskelighed. Denne sidste Akt, som vi Børn kaldte "Snurregrød", bad vi altid om at faa med, selv om Forestillingen kom til at slutte efter vor sædvanlige Sengetid.

Juleaften Kl. 5 samledes alle i Huset om det lange rødmaalede Bord i Dagligstuen, og der serveredes Oksekødsuppe, Kød og som Dessert - Kager - Muslingskaller med Flødeskum. Derefter læste Far en Prædiken af Brammers Postille, og vi sang nogle Julesalmer. Saa spillede der Kort om Pebemødder, hvoraf hver fik tildelt en stor Kop fuld. Spillede et af de yngre Medlemmer Fallit, forbarmede Mor sig gerne over Staklen og stak det gerne i al Stilhed en ny Forsyning ud. Hen paa Aftenen fik vi Kaffe med Æbleskiver og Kl. henad 10 Torsk - fersk eller saltet. Julemorgen samledes vi om et Frokostbord med et vældigt Saltmadsfad. Maaltidet afsluttedes med varmt Øl og Smørrebrød, Sigtebrød hele Julen. Om Aftenen maatte alle Døre stænges, efter at Avlsredskaberne var bragt, i Hus, thi ellers var de ikke lette at finde 2. Juledags Morgen. Det var nemlig en yndet Sport for Naboernes Ungdom at faa fat i hinandens Redskaber for derved at forhindre, at Morgenarbejdet blev rettidigt udført, hvilket blev anset for en stor Skam. Ogsaa Pigernes Gryder og Spande stod i Fare for at rapses af Husets mandlige Medlemmer. Nytaarsaften fejredes omtrent som Juleaften. Efter Bønnerne i Brammers og Boisens Bøger med en Salme før og efter begyndte Spillet om Nødder; men det var der ingen rigtig "Sædding" ved; thi Kl. 8 begyndte et Bombardement med gamle Potter og Kar, der længe i Forvejen var opbevaret til denne Brug. Ud styrtede Spillerne for at fange Urostifterne, for hvem det var en stor Skam at blive fanget. Skete dette, blev han halet ind og maatte døde de andres ofte drøje Spot og Vittigheder, men blev ogsaa beværtet med Kager eller Kaffe, hvad der nu var tilrede. Ingen maatte bære Julen ud. Jeg husker, vor Nabos Karl under Flugten løb ud i en Dam, hvor han stod i Vand til Knæene og opfordrede sine Forfølgere til at tage ham der, hvad dog ingen havde Lyst til. En anden Gang tyede Flygtningen ind i et af Skolens Nødtørftshuse, hvor han blev lukket inde af vor Tjenestdreng og først slap ud efter lang Parlamentering.

Helligtrekongersaften var ogsaa en Festaften for vi Børn, da havde vi vore faste Arbejdere til Aften. Efter et solidt Aftensmaaltid med flere Smaasnaps spillede de Firkort, hvortil serveredes en Kaffeunsch. Den faste Stok var Smeden Mads, en Kæmpe med sort Haar og blussende Ansigt, den stilfærdige, lune Tømrer Jens, Tækkemanden og om Vinteren vor Tærsker Christen, og Murer, Spillemand og i Nødsfald Barnepige Anders. Under Paavirkning af Snapsen blev den koleriske Smed let overmodig, og satte han for mange Beter, gik Modet fra

ham - en Gang foregav han at skulle ud og stak af hjem. Under saadanne Forhold tilbød Far gerne at tage hans Kort, stak en Mark til hans Penge og fik nogle af Beterne slettede, og saa var Mads atter stor Karl. Naar Tærskeren fik en Bet, sagde han gerne med grædefærdig Stemme: Det er ogsaa saa sørgeligt som det kan tænkes, - et Mundheld, han brugte selv ved det mindste, der gik ham imod. Et mere godmodigt og ufærdigt Menneske end Anders har jeg næppe kendt. Hans Kone sad under Kortspillet ved Siden af ham og advarede ham stadig mod at være "forvoven". Det 3-armede Lys med Krudt i Papirshylstre manglede selvfølgelig ikke, og vi var svært optagne af at liste Lyset saa nært hen til de spillende som muligt, naar det spændende øjeblik nærmede sig.

Blandt mine første Minder er Køreturen til Træskohandleren i den Enspændervogn, Mads og Jens havde lavet og Far selv malet; vi Børn var anbragt i Bunden af Vognen, Far og Mor i den eneste Agestol. En Gang om Sommeren laante Far Tante Janes Befordring og kørte med os (over 6 Aar) til Thisted. Dagen blev udelukkende anvendt til at vise os Storstadens Seværdigheder. Ved Indkørslen til Byen holdt vi ved "Bommen", og en Toldbetjent spurgte i Reglen kun, om vi havde toldpligtige Varer, hvortil hele Undersøgelsen indskrænkede sig; Fader var kendt som en ærlig Mand. Det første Sted, jeg kan huske, var Skomager Hesseldahl og længere nede Anders Gærup (Tøjpresser); maaske havde vi gerne holdt begge Steder af Hensyn til vort Fodtøj og Moders hjemmelavede Tøjer. Paa Grund af mit daarlige Ben kunde jeg ikke farte omkring med de andre,

men blev sat af hos Isenkræmmer J. R. Schütten (nu Thy), og der var jeg fuldt optaget af at undersøge den righoldige Legetøjsbutik. Paa en af disse Sommerture overværede jeg Frederik d. 7. og Grevinde Danners Besøg i Thisted¹). Far og Mor havde en stor Omgangskreds ikke alene mellem Sognefolkene, men de stod tillige i Slægts- og Venskabsforbindelse med de fleste af Egnens Proprietærer og Storbønder, og da vi Børn blev ældre, fik vi herlige Køreture til Onklerne i Nørhaa, Bedsted, Vestervig og Klitmøller, 1 à 2 Ture hver Sommer. Far var altid selv Kusk, og paa de lange Ture kørte han altid med Faster Janes 2 tykke brune. Først senere fik vi selv 2 Heste. En Begivenhed var ogsaa Sommerens Storvadsk af alt Linned, brugt og ubrugt. Efter Vadsken blev Tøjet pakket i store Kar og kørt til Nørhaagaard, hvor Pigerne med opkiltrede Skørter stod og skyllede Tøjet i det klare Aavand og spredte det paa Engen. Hjemkommen blev det lagt ud til Blegning i 3 Uger paa Kirkegaarden, hvor vi skiftedes til at holde Vagt ved det fra 10-5 hver Nat. Paa Kirkegaardsdiget samlede gerne mine Kammerater og jeg ved større Bryllupsfester for at kritisere Hestene og Forriderne, holde smaa Væddemaal om, hvem der kom først o. s. v., og til det store Sommer- og Mikkelsdagsmarked (Tjenestefolks og unges Dag, men Store Onsdag var forbeholdt de ældre) for at se paa lange Vognrækker med glade unge Mennesker, og ikke sjældent blev der kastet Kagehjerter eller Æbler op til os. Brystsukker og Konfekt var jo den Gang ukendt for os Børn.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1942, side 237-246)

¹ Dette Besøg fandt Sted 19. og 20. Juni 1852.